

Natt til tirsdag 8. mai slo hjemmestyrkene opp «selers»-plakater over hele byen.

hadde hørt om dette rent uoffisielt, men utelukket ikke muligheten av at det var riktig. Været var i går formiddag meget dårlig, men utpå dagen lettet det slik at overføringen av tropper luftvegen likevel kunde settes i gang, om enn i mindre målestokk enn beregnet.

Om de norske hjemmestyrker hadde brigadegeneral Hilton bare rosende ord å si. De er eksemplarisk organisert og har vist seg å kunne handle meget hurtig. De har i det hele tatt gjort en utmerket innsats. Gårsdagen tilbrakte brigadegeneralen ved svenskegrensen, og her hadde han bl. a. sett de norske politistyrkene som er utdannet i Sverige. De hadde også gjort et meget godt inntrykk på ham med sin soldatmessige holdning og disiplin.

I Nord-Norge, den delen av Norge som først ble befridd, har russerne som kjent holdt seg rolig i månedssvis. Brigadegeneralen opplyste at samarbeidet med russerne er det beste. De russiske troppene kommer forøvrig ikke til å rykke videre fram. Russiske offiserer skal komme til Oslo for å slutte seg til den allierte delegasjonen og ordne med de tekniske detaljer ved hjemsendelsen av de russerne som tyskerne har holdt som krigsfanger i Norge.

Det er sagt:

Å ha kjempet på hjemmefronten har vært lutring og foredling. Å ha vært i landflyktighet er tap av verdighet.

Vi som har vært ute, kommer ikke hjem for å overta ledelsen. Den må hjemmefronten ha. Vi vil stille oss til disposisjon så langt som de der hjemme ønsker vår medvirkning . . .

(Stortingspresident Hambro i en kringkastingstale fra London, febr. 1945.)

40.000 mann mobilisert i løpet av 2-3 dager.

I løpet av litt over to døgn — fra om kvelden den 7. mai da den tyske kapitulasjonen ble kjent til våpenstillstanden trådte i kraft onsdag den 9. mai kl. 24 — tok de norske hjemmestyrkene over makten i Norge. De dukket fram over alt, fra leirer i skauen, fra dekningssteder i byene eller rett hjemmefra. Det virket som karer med våpen og armbind plutselig dukket opp av jorda. Stille og bramfritt ble viktige punkter besatt og vaktposter satt ut. Alt gikk rolig for seg og den plan og disiplin som preget alle hjemmestyrkenes bevegelser kunde ikke annet enn imponere tyskerne. De lot hjemmestyrkene ta over som de vilde latt en regulær arme overta. I virkeligheten var det også en regulær arme, oppøvet i hemmelighet og i god tid forberedt på den oppgaven som nå ble virkelighet. Men i all hemmelighet å få mobilisert mannskapene til å være på rette plass til rette tid var et presisjonsarbeid som avkrever respekt. 200 000 plakater med en proklamasjon fra H.L. ble øyeblikkelig trykt. Som situasjonen lå an og utviklet seg fra time til time måtte det handles raskt. 75 000 plakater ble slått opp og distribuert i Stor-Oslo om natten til den 7. Samtidig gikk det kurerer ut med tog og bil til de nærmeste distrikter, Østfold, Akershus, Telemark, Oppland, Buskerud og Vestfold. Det må her tas i betraktning at trykning og distribuering måtte foregå under såkalt «illegals» virksomhet, da jo tyskerne fremdeles hadde full kontroll.

I løpet av tirsdagen gikk det så ut mobiliseringsordre til hele landet. I Stor-Oslo var orden gått ut allerede mandag kveld. Den gikk over alt ut på stille eller forsiktig mobilisering, hjemmestyrkene skulde møte på avtalte steder i skauen utenfor byene, og på mobiliseringsplassene skulde de så avvente nærmere beskjed. Kurerene som ble sendt ut med plakater hadde også mobiliseringsordrene med seg. Egne kurerer ble sendt til Kristiansand, Stavanger og Haugesund. I løpet av dagen hadde man telefon- og telegraf-samband med alle distrikter fra Troms til lengst syd. Distriktssjef etter distriktssjef inngav pr. telefon rapporter om situasjonen. Disse rapporter gav støtet til at ordre ble utsendt om at styrkene kunde tre åpent frem og besette beskyttelsesmålene, kraftstasjoner, bedrifter og kommunikasjoner. I Gudbrandsdalen hvor tyskerens hovedkvarter lå, måtte jo styrkene opp tre forsiktigere enn der hvor det bare var svake tyske avdelinger. Nøkkelmenn i distriktene var mobilisert 14 dager tidligere. Forsyningsene av mat og våpen var også klare. Allerede tirsdag ettermiddag gikk en større våpentransport fra Adalen i Buskerud til Oslo.

I løpet av tirsdag, onsdag og torsdag var det mobilisert over hele landet og alle mål av viktighet var praktisk talt besatt.

Mobiliseringen gjaldt ca. 40 000 mann i alt og det var 100 % fremmøte over alt. Faktisk møtte det flere enn man visste om, fordi folk som tidligere var blitt arresteret slapp ut av fengslene og meldte seg ved sine avdelinger. At det hele gikk knirkefritt skyldes en utmerket forberedelse og et ualminnelig godt samarbeid fra distriktssjefenes side. Å få mannskapene ut, få gitt dem våpen og besette målene i løpet av noen timer er noe som bare kan gjennomføres etter omhyggelig planlegning og gjennomført disiplin. Distriktene tok selv initiativet og satte så sin «stille mobilisering» eller sine aksjoner i verk etter å ha konferert med ledelsen. En del av de mobiliserte hjemmestyrker som hadde fått spesialutdannelse ble avgitt til politiet og tok seg under de stedlige politimyndigheters ledelse av arrestasjonene av landssvikerne. Hjemmestyrkene som sådanne hadde i alminnelighet ikke noe med arrestasjoner å gjøre, men i enkelte distrikter utover landet var de nødt til å ta nazister i forvaring inntil de kunde bli overlevert politiet.

NORSK FRONT

er utgått fra hjemmestyrkene, ved hjemmestyrkene, for hjemmestyrkene.

NORSK FRONT'S UKEAVIS

Nr. 61

Onsdag 6. juni 1945

3. Årgang

Pris 25 øre.

Sachsenhausen — slavestatens forsøksfelt.

Sachsenhausen var faktisk en generalprøve på den europeiske «nyordning» slik den vilde artet seg hvis krigen hadde forløpet etter Hitlers ønske. SS som administrerte leiren betraktet fangen arbeidskraft som sin private kapital som kunde anvendes på hvilken som helst for dem selv fordelaktig måte. Alle fanger med alvorlige sykdommer, særlig tuberkulose, ble skaffet av vegen, fortrinnsvis ved de såkalte «himmeltransporter»; de syke ble plasert i kuvogner og sendt fra sted til sted inntil alle var døde. Ingen hørte noe mer til dem. Senere, da jernbanene ble overbelastet, ble de tuberkulose sendt «um die Ecke» til gasskamrene og krematoriet i leirens utkant. Også disse fanger ble oppført som «døde under transport». Da de langvarige kveldsappeller særlig om vinteren krevde mange ofre blant fangene som pådro seg lungebetennelse, ble disse appeller til slutt sløyfet, da SS-vokterne fant ut at det var lite lønnsomt å behandle fangene slik; det gikk for meget arbeidskraft tapt, og etter hvert ble det dessuten vanskelig å holde orden i regnskapene med alle de nye fangene som kom og de som ble sendt fra leiren, slik at opptellingen ved appellen tok for lang tid.

Det er en ung student fra Høyskolen i Trondheim som forteller oss dette og meget annet. Han er nettopp kommet lykkelig tilbake fra et 16 måneders opphold i Sachsenhausen, eller Oranienburg som vi her hjemme har pleid å kalle leiren. Han understreker at hans historie på ingen måte er noe enestående, og at det han kan fortelle bare er en solstrålefortelling mot det andre kan berette fra den harde tiden i Sachsenhausen før Stalingrads fall eller fra andre leire. Før

I denne forfatning fant man fangene i den beryktede Buchenwald konsentrasjonsleir.

Henrettelse av fanger i Tunnefors konsentrasjonsleir i Tyskland.

Stalingrads fall var nemlig Sachsenhausen en regulær «Vernichtungslager» som kostet mange fanger livet. I krigens første år skal det ha blitt drept 30 000 russere der, forteller fanger som har vært i leiren hele tiden. I andre leire levet den tyske «kultur» videre helt til det siste. Vi behøver bare nevne navn som Buchenwald, Dachau, Bergen-Belsen, Natzweiler osv. I den sistnevnte leiren døde flere studenter fra Høyskolen i Trondheim. Vår hjemmelsmann opplyser at den skilddring han kan gi bare er det daglige liv i en av Tysklands «beste» konsentrasjonsleire. — Jeg fikk beskjed om å dra til Sverige, forteller han. Ved et uhell ble jeg arrestert i Kongsvinger. Derfra gikk turen først til Akebergveien, så til nr. 19, etter en måned der en (Forts. s. 3.)

NORSK FRONT

Tidligere illegal avis, utgått fra hjemmestyrkene, ved hjemmestyrkene, for hjemmestyrkene.

Postadr.: Boks Mj. 2231, Oslo.

Midlertidig kontor: Prinsensgt. 6, V.

Telefon 23 305.

Vær forsiktig med det der.

Vi har nå vært inne i en tid fylt av en umiddelbar jubel som aldri før og av en intens lykkefølelse over endelig, endelig å være kommet ut av denne lumre og knugende mørketilværelse og ut i klar luft hvor vi kan puste fritt. Og vi håpet og trodde så visst at vi skulde få fortsette å leve fremover i denne rene atmosfære hvor alt skulde gå åpent og greitt for seg.

Vi som har levd her hjemme under dette ulidelige trykket i fem lange år, vi er kanskje blitt overfølsomme likeoverfor alt som smaker av mørkeårenes behandling — så følsomme at de som kommer utenfra og har vært fri for det årelange marerittet ikke riktig kan forstå oss, og ikke nytter det å forklare dem det heller. En må selv ha bodd i tyskokkupert land for med sitt innerste vesen — og ikke bare overfladisk — å kunne oppfatte det som for oss står som det første og siste: at slike tilstander som dem vi nå er kommet ut av, de vil vi ikke ha her igjen. Vi vil verge oss av all makt mot alt som smaker av det styresett vi nå har kastet av oss. Folket ønsker bl. a. frihet også for frykt for hva en kan kalle moralsk terror.

VELKOMMEN HJEM

Med de statsråder som nå er kommet hjem fra London, er regjeringen fulltallig samlet i Oslo igjen etter fem lange års utlendighet, og vi vil da ønske den velkommen tilbake til fortsatt virke for land og folk.

Meget er hendt i den forløpne tid. De som har oppholdt seg utenfor vårt lands grenser har hatt andre opplevelser og gjort andre erfaringer enn vi som var her hjemme. De har hatt de frie utsyn, den nære kontakt med våre allierte, de har så å si sittet i begivenhetenes nervesentrum, har kunnet følge forberedelsene til invasjonen og de siste tunge slag mot Nazi-Tyskland og de skritt som sammen med mange andre var tatt for å befri også Norge.

Vi har hatt fienden innpå livet, han har så å si vært vår daglige omgang, og vi har nytt godt av den ensrettede propaganda under den «nasjonale» regjerings ledelse. Det er klart at vi måtte se til London for instruksjoner og paroler, fra vår regjering. Vi har søkt å holde den å jour med utviklingen her i landet i den utstrekning det har

Men midt i gleden og festrusen kommer plutselig og uforvarende enkelte foreteelser som vi ikke kunde ha tenkt oss og som virker som en bølge koldt vann over hodet og fører med seg en nedslående følelse av at Herregud! dette er jo nesten som før freden og befrielsen kom.

Her siktes til tilfeller av forutfattede avgjørelser på tvers av hva vil vilde se på som klar og åpen demokratisk fremgangsmåte og uten at rette vedkommende her hjemme — gode nordmenn som må forutsettes å kjenne forhold og arbeidsvilkår i disse år best — har vært spurt, — mens det synes som om opplysninger innhentet på en litt ekstraordinær måte under dekke av angivelig rene motiver har vært avgjørende, og ikke den renslige og åpne tjenesteveg som vi er vant til hører hjemme i et demokratisk samfunn.

Den anmerkning må innskytes at her tenkes naturligvis ikke på aksjoner mot medlemmer av NS, brakkebaroner o. l. Vi tenker bl. a. på aksjonen mot politiet — innen hvis rekke finnes folk som har ytet de kanskje mest verdifulle tjenester i hjemmefrontens tunge kamp disse årene. Dagspressen har forøvrig omtalt den saken. — Vi tenker også på andre institusjoner og på visse etterretnings- o. a. grupperes heroiske innsats, men som nå dels er satt utenfor, dels truffet eiendommelige forsøyninger mot.

Det vilde ikke være hyggelig å måtte bringe mislyd inn i den frydefulle stemning av begeistring og takknemlighet som nå behersker oss og det er derfor best ikke å gå nærmere inn på disse saker, men det må gjentas at vi vil ikke på ny gli inn i slike forhold som dem vi har forlatt, og vi ber derfor innstendig dem som nå har ansvar og makt: vær forsiktig med det der.

vært mulig, — både på den militære og sivile front. Viktige personer er også blitt hentet til London og har kunnet orientere regjeringen om hva der gikk for seg her hjemme. Med det friere utsyn regjeringen hadde fra sin sentrale utkiksplass og med de opplysninger den har fått angående vår stilling, var den gunstig stillet når det gjaldt å utarbeide planer til gjenreisning av vårt næringsliv. Men det er likevel ikke det samme som å være på stedet. Det er den som har skoen på som kjenner hvor den trykker.

Det er hjemmestyrkene — eller rettere sagt hjemmefronten, tatt i sin mest omfattende betydning, som nå sitter inne med de viktigste erfaringer, — det er den som nå kjenner situasjonen best. Og hjemmefronten kommer nå til regjeringen og sier: Se her er vi, — bruk oss, la oss berette om våre erfaringer for at de kan komme dere og oss alle til nytte, slå ikke vrak på de råd som vi ut fra vårt kjennskap til landet og folket i okkupasjonstiden kan gi dere. Vi har fått ros fra inn-

og utland og vi har rett til å være stolte av vår innsats.

Regjeringen som har sittet i London har måttet opprette sin administrasjon delvis der, delvis i Sverige. De har innrettet administrasjonen etter forholdene, har utdannet og opplært folk til å skjøtte de mange forskjellige gjøremål som en statsadministrasjon får å behandle. Det har utviklet seg faste sedvaner for behandling av saker og ting og ikke minst er menneskene som driver verket blitt innarbeidet og sammenarbeidet til et velsmurt maskineri. Og det er naturlig at ledelsen gjerne ser at denne ordning kan flyttes hjem. Det er forståelig. Men vi her hjemme venter også at det står noen realitet bak de ord som stortingspresident Hambro uttalte i en kringkastingsale fra London i februar i år: «Vi som har vært ute, kommer ikke hjem for å overta ledelsen. Den må hjemmefronten ha. Vi vil stille oss til disposisjon så langt som de der hjemme ønsker vår medvirkning.»

Hjemmefronten er ikke noe politisk parti. Den er upolitisk. Der finnes innen våre rekke menn fra det ytterste høyre til ytterste venstre. Målet har vært: Et fritt Norge, — et Norge som så snart som mulig skal være rensset for tyskere og andre parasiter. Vårt arbeid er snart ferdig, men vi vil gjerne at den erfaring som hjemmefronten sitter inne med ikke skal forsvinne, men komme vårt land til gode. Det skjer ikke ved å ombytte menn i ledende stillinger innen administrasjonen, den sivile som den militære, med folk som har vært regjeringens tro tjenere i utlandet. For vel har utsynet for disse vært videre enn for den hjemlige mann, men erfaringene har vi gjort her hjemme og når alt kommer til alt er kanskje det den sikreste grunn å bygge på. Og så: Velkommen hjem til samarbeid til våres alles felles beste.

Quislings «slotta» på Bygdøy: Gimle. Han innrettet seg her i overdådig luksus.

Fange fra tysk konsentrasjonsleir på lasarett i Sverige.

Sachsenhausen.

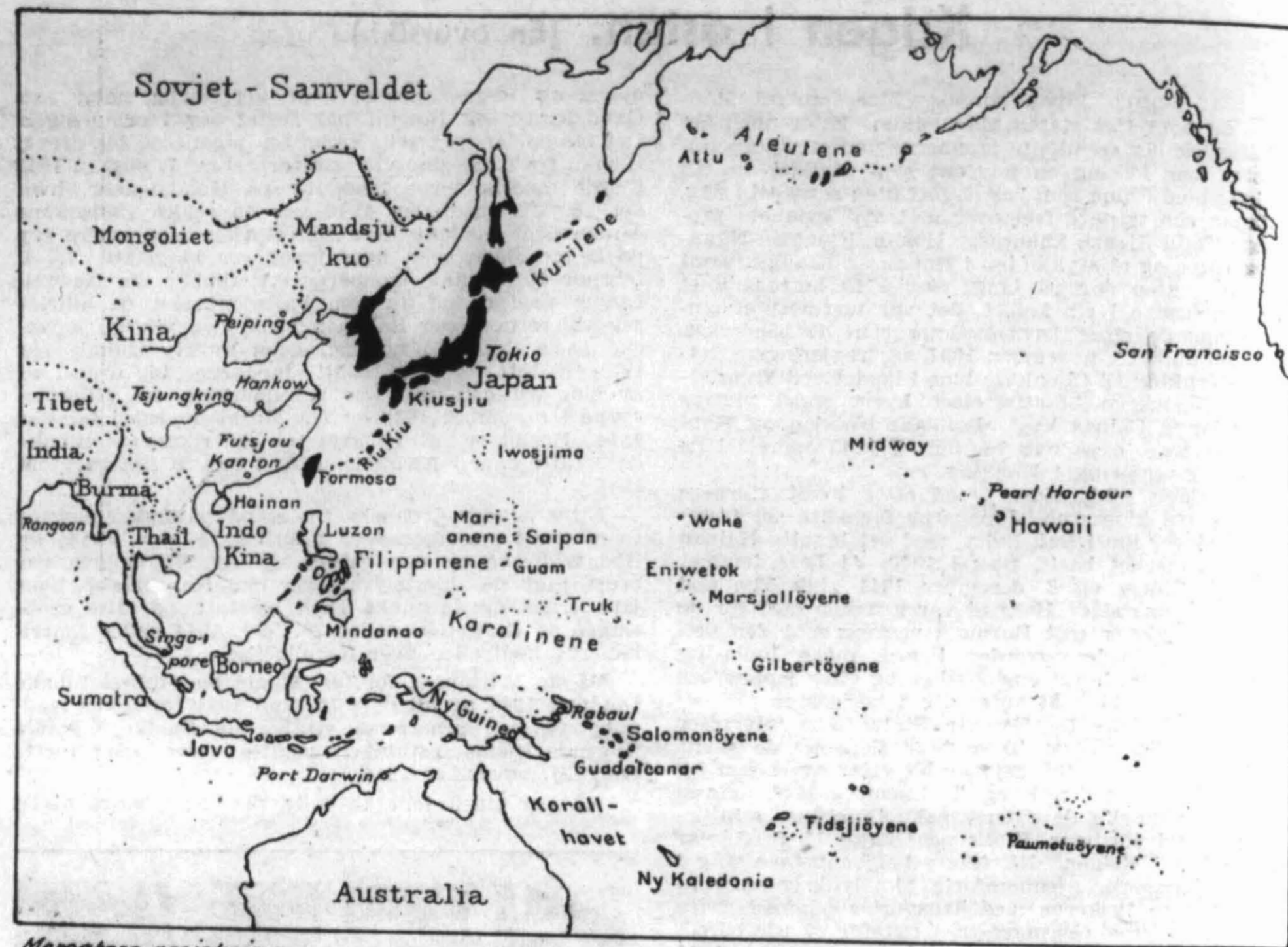
(Forts. fra side 1.)

tur til Grini, så videre til Vollen i Trondheim og endelig til Falstad hvor jeg satt i 8 måneder. Sist i februar 1944 gikk turen igjen til Oslo, hvor oppholdet dog ble av kort varighet, for få timer etter ankomsten hit ble jeg sammen med en rekke andre nordmenn sendt ombord i slaveskipet «Donau». Alle eiendeler ble fratatt oss, slik at da vi etter et par døgns reise kom til Stettin, hadde vi ikke annet enn det vi stod og gikk i. Været var bra, men kaldt, og endel pådro seg lungebetendelse. Men dette var visst en ganske alminnelig foreteelse fikk vi inntrykk av. I Stettin ble vi så bokstavelig talt stappet inn i godsvogner, 70 mann i en vogn som normalt skulde ta 40 mann. Turen til Sachsenhausen tok innpå 1½ døgn (mot normalt et par timer).

Som alle andre konsentrasjonsleire var også Sachsenhausen overfylt. I en barakke på 8 x 53 meter skulde 360 mann sove, spise, vaske seg og forrette alle nødvendige ting, men likevel var barakkene ganske gode og sanitere i forhold til hva tilfellet har vært andre steder. Barakkene var delt i to deler, hver del med soverom, oppholdsrom og vaskerom. Vannforsyningen var bra helt til like før nordmennene og danskene ble hentet av Bernadottes undsetningsekspedisjon; på denne tid ble nemlig vann- og kloakksystemet ødelagt ved et flyangrep mot mål i leirens nærhet.

Dagsordenen var i korthet som følger: opp kl. 4.15, frokost 4.45, appell 5.15, arbeid fra 6.00 til 18.00 med middagspause fra 12.00 til 12.30. Etter kveldsappellen — som kunde ta lang tid hvis tallet på fangene ikke stemte — aftensmåltid og utdeling av neste dags brødrasjon (ca. 300 gr.). Til køys kl. 20.15 (om sommeren 21.15). Om vinteren var arbeidstiden kortere, dels på grunn av strømrasjonering, dels for å hindre fluktforsøk i mørket under marsjen til og fra arbeidsstedene. Om søndagene var det fri fra kl. 12.00, og om ettermiddagen var det «Felerabend» med fotball-landskamper, konserter av fangenes symfoniorkestre i en vaskeribarakke osv. Det var også anledning til å låne våre tilsendte bøker i leirbiblioteket, så noen små lysglimt var det. Samværet med politiske fanger fra hele det okkuperte Europa var også meget interessant og utviklende.

De meget omtalte hengninger foregikk fortrinnsvis ved kveldsappellen. Vår hjemmelsmann har sett 16—17 hengninger den tiden han var der. Noen av dem som ble hengt var desertører fra en militærleir i nærheten hvor soldatene var tyske tukthusfanger som hadde

framover, og 20. oktober 1944 foretok amerikanerne landgang på Filippinene, på øya Leyte. Senere fulgte landgang på Luzon (9. januar 1944) og 1. februar 1944 sto amerikanerne ved Manila, som ble tatt. Herredømmet over Filippinene utvidedes etter hvert ved nye landganger: på Mindanao, Palawan og andre øyer, og i den seneste tid er herredømmet utstrakt også til Borneo, til den nordre og nordvestre delen av øya. Fra Marianene ble det tatt et skritt nærmere Japan over til Iwojima, en av Vulkanøyene, som siden er brukt som basis for flyangrep mot Japan. Denne øya ble tatt i mars 1945, og allerede 26. mars kom det neste særdeles oppsiktsvekkende tiltak, idet amerika-

Nazirektoren ved universitetet, Adolf Hoel (med lue og frakk) venter på å bli transportert fra nr. 19 til Ha fengsel.

nerne gjorde landgang på Okinawa, en øy i Riukiu-gruppen som strekker seg fra Japan sydvestover mot Formosa; her foregår fremdeles innbitte kamper, som viser hvilken vekt japanerne legger på herredømmet over denne øy.

Som man vil se av kartet, har amerikanerne etter hvert presset seg fram gjennom det vestlige Stillehavs øyverden til de i dag står langs Japans forbindelseslinje med Sundaøyene, Malakka og Bakindia og i høyeste grad truer denne forbindelse som er av avgjørende betydning for den videre krigføring.

På fastlandet har japanerne etter hvert fått herredømmet over hele Chinas kystlinje, i den seneste tid også over jernbanen Kanton—Hankow. Ellers har situasjonen i China ikke forandret seg synderlig, det er i stor utstrekning fremdeles bare områdene langs de sparsomme jernbanelinjer som er i japanernes hender. I den seneste tid har kineserne trent fram til kysten ved Futsjau, hvor en kanskje kan vente amerikansk landgang.

Burma ble under harde kamper i sin helhet erobret av japanerne som først avskar Burmavegen over Mandalay som ble brukt som tilførselslinje av forsyninger til China, og senere truet med innfall i India fra provinsen Manipur i Burmas nordvestre hjørne.

Nå er praktisk tatt hele Burma atter befridd, og tilførsler til China har allerede i lengre tid vært sendt over Burmavegen.

For øyeblikket er det kampene på Okinawa, på enkelte steder på Filippinene og på Borneo som trer i forgrunnen; for øvrig domineres bildet heit og holdent av den kraftige og uavlatelige bombing av Japans industri og av flyplassene, særlig på Kjusju. Etter at krigen i Europa er slutt, kan man vente voldsom økning i intensiteten av angrepene, når de svære styrker som derved blir frigjort til sjøs, til lands og i luften når fram til krigsskueplassen.

Vestlandets første politiske fange.

Lektor S. Stinessen fra Bergen, arrestert 1. gang 14. april 1940. Senere 14. desember samme år, i tyske fengsler siden juli 1941.

Lektor Sigurd Stinessen ved Katedralskolen i Bergen, en av de nordmenn som sikkert har tilbragt lengst tid i fangenskap i Tyskland, er i disse dager kommet tilbake til Norge, sammen med hundrevis av andre norske medfanger, via Sverige.

Landets aviser har den siste tiden vært fylt av reportasjer og beskrivelser om redselsforholdene i de tyske fengslene og konsentrasjonsleirene. Det er beskrivelser av bestialsk og sadistisk framferd mot forsvarsløse medmennesker, som man som siviliserte mennesker vanskelig kan fatte sannheten i. Kunde man slippe, vilde man helst ikke tro at slikt har hendt blant såkalte kulturnasjoner. Men kjensgjerningene er ikke til å komme utenom. Den ene skildringen overgår den annen. Det kan nesten se ut som simpel sensasjonsjakt. Men når de faktiske forhold overgår enhver beskrivelse, og de ting som har hendt ikke kan beskrives, da bortfaller det sensasjonelle. Språket blir ordfattig. En skildring med blekk og penn blir mangelfull. Ens fantasi strekker ikke til for å forstå den nakne, avkleddede sannhet. Det er utrolig, men vi vet det er sant. Man må ha gjennomlevd det og overlevd det. Og kanskje ikke engang da. Nettopp de som ikke overlevde det, er vel de eneste som kjente den fulle sannhet. Men massegravene gir oss i dag det vitnesbyrd som vi må se i øynene.

Lektor Stinessen er en av dem som har opplevd det. Personlig var han ikke utsatt for direkte kroppslig tortur, men han så det, hørte om det og han forsto at det ble forsvært tortur rundt omkring ham hvor han satt innesperret. Det er enkelte mennesker hvis ro og beherskede opptreden sannsynligvis legger en demper på opphissede elementer. Selv på psykopate individer, som sikkert et flertall av funksjonærene ved de tyske fengslene og gestapobudene må ha vært. Lektor Stinessen besitter en slik evne. Den evnen kan han formodentlig takke for at han er blant de levendes tall i dag.

Lektor S. Stinessen var den første vestlending som ble arrestert av Wehrmacht. Gestapo hadde ennå ikke trådt i funksjon. Den 14. april 1940 fant han seg selv innenfor murene på Bergenshus Festning. Allerede 9. april begynte han sin spionasjevirksomhet. Han er vel en av de få, om ikke den eneste, som har sittet på Bergenshus på det grunnlag.

I Bergen var det kanskje ingen overraskelse at Stinessen ble den første arrestant. Han var et framtrædende medlem av NS fra partiets begynnelse til han brøt forbindelsen for godt etter «rikstinget» på Hamar i 1937. Men da hadde han vært i opposisjon innen partiet i flere år. Han merket tidlig «førers»-tendensene og det tyske mønster. Stinessen kjempet for de demokratiske retningslinjer. «Den onde ånd» fra Bergen ble han kalt i nazistkretser i Oslo. At NS senere ikke fikk noen grobunn i Bergen, skyldes i første rekke lektor Stinessen og ingeniør Vedeler. Quisling sendte både Lunde og Fuglesang til Bergen i propagandaøyemed. Det ble fjasko. Han dro selv dit bort. Det gikk enda dårligere.

«Turer De fram som De har begynt, kjører De både partiet og Dem selv i avgrunnen,» var lektor Stinessens siste ord til Quisling på Hamar i 1937. Han ante nok ikke den gang hvor profetisk hans uttalelse skulde bli.

På Bergenshus ble det ikke så lite av en makaber opplevelse. Mens han lå på brisken i cellen, hørte han en luke åpne seg i døren. Han kastet seg ut av brisken og fikk gjemt seg bakom ovnen i en krok. Et revolverløp ble stukket gjennom åpningen og rettet mot ullteppebylen. Sakte ble så revolveren trukket tilbake, som om eiermannen hadde oppdaget at det ingen lå under teppet. I fjorten timer holdt Stinessen seg skjult der bak ovnen.

Hvordan han til slutt slapp ut, forstår Stinessen ennå ikke. Men den i Bergen i begynnelsen av krigen så kjente Rittmeister von Stuckhausen var medvirkende. I et slags forhør kom lektoren inn på sitt tidligere arbeid i NS — og at uoverenskomsten skyldtes rent organisatoriske spørsmål. Visstnok en sannhet med visse ganske betraktelige modifikasjoner. Men situasjonen fristet ikke til altfor etterrettelig vitneprov. Det sløpmet til å være nettopp dagen da Quisling måtte overgi sin første «regjeringsmyndighet». Man hadde prøvet å komme i forbindelse med Quisling på forskjellig vis. Men han var hverken å finne i telefon eller på annen måte. Hvilket ikke var så forunderlig, når man gjenkaller i erindringen at Quisling den natt fant sin trøst i mangt et trøstens beger. Så sa i hvert fall ryktet den gang. Og disse begre falt ikke ubelieilig i Stinessens videre skjebne. Utpå kveldingen den neste dag kom to uniformerte og bevegde karer inn til ham, og for første gang hørte Stinessen det uartikulerte brøl «Heraus». En glose han ofte senere skulde komme til å stifte nærmere bekjentskap med. Det bar ut i en elegant privatbil, og turen endte på Rosenkrantz. Der var Rittmeister v. Stuckhausen. Her skulde han interneres inntil videre. Men neste dagen ble det ropt inn til ham: «Sie sind frei.»

Stinessen ble på ny arrestert etter et halvt års forløp, 14. desember 1940. I mellomtiden hadde han vært med på de første tiltak til opprettelsen av en Hjemmefront på Vestlandet. Han var med på å skaffe pålitelige kontakter utover landsbygden. Han kartla tyske militære anlegg og var i kontakt med de norske styrkene på Voss i begynnelsen av krigen. Sto også i forbindelse med flere menn i Oslo som senere ble de ledende menn i aktiv innsats.

I slutten av juli ble han ved tysk rett dømt til fem års tukthus. Via Akershus ble han transportert til Hamburg. Her var luftbombardementene særlig nervepirrende. Fangene ble låst inne i cellene sine til fly-raidene var overstått. Bombeeksplosjonene rystet murene i deres grunnvoller. Her var det Stinessen ble dømt til streng isolasjon, dvs. enecelle uten forbindelse med noen. Heretter var han helt alene under de korte turer i luftgården. Ikke en medfange å se i korridorene. Det var fengslets overinspektør han hadde denne spesielle behandling å takke for.

17. mai i fjor ble han overflyttet til Luckau, en by

Syke fanger i Buchenwald konsentrasjonsleir.

som ligger midtveis mellom Berlin og Dresden. Den 17de mai, da en flokk fanger, deriblant ti-tolv nordmenn, marsjerte ut av fengselsområdet en grå og regnfytt dag mellom rekker av fangevogtere, hvis antall langt overskred fangenes, var den tristeste 17. mai prosesjon lektor Stinessen håpet han noensinne skulde oppleve. Noen av fangene ble sendt til Regensburg, noen til Luckau.

Også i Luckau ble Stinessen satt i enecelle. Cellen hans var dobbelt sikret. Det ble rigget til et ekstra ståltrådnett utenfor cellevinduet. Men det var mange måter å lure fangevogterne på. Gjennom en ventil ble det til sine tider skjøvet en ekstra brødrasjon inn til ham. Sin faste «søndagsavis» hadde han også. På luftturen om helligdagene passerte han fram og tilbake under et vindu, og hver gang han passerte, ble de siste nyheter lest opp såpass høyt at han kunde oppfatte hva som ble lest. Han hadde til stadighet sånn noenlunde peiling på hvordan stillingen var både på Østfronten og på Vestfronten. I fengslet i Luckau tapte lektor Stinessen i vekt. Han var nede i 47 kilo.

Det som i de tyske fengsler og fangeleire opprørt lektor Stinessen mest var den bestialske og brutale måte lægene og sykepasserne behandlet de syke på. Man skulde vente en god del mer av folk som burde tilhøre et noe høyere dannelsesnivå enn hvilken som helst gestapobølle eller fengsels-slutter. Det var hjerteskjærende å se hvordan de syke ble utsatt for de mest hårreisende pinsler. En gang hadde lektor Stinessen vært vitne til hvordan en læge gjentagende sparket en mann som lå for døden. Han døde noen få timer senere. Man kan ikke si at det var sparkene som drepte mannen. Han hadde dødd allikevel.

Sykehusforholdene i Schül- og arbeidsleire utenfor Hamburg var av den beskaffenhet at selv det tyske Røde Kors etter sigende måtte gripe inn.

Den beryktede dr. Schreck i Hamburg (sitt navn bar han i høyeste grad med rette) hadde tilsynelatende lagt sin spesielle elsk på nordmennene. Hvor mange arbeidsfangers liv denne mann bar på samvittigheten er umulig å kunne uttale seg om. Ble en nordmann syk, var det bare — ut med ham!

«Men sadisme har jeg sett nok av, og det er skrevet mer enn nok om det,» uttalte lektor Stinessen til slutt. «Det bringer neppe noen positive resultater. Den slags må selvsagt utrykkes, men det oppnår man ikke med hat. La oss framfor alt renske våre hjerter for hat. Hvis vi ikke makter det, da har nazismen seiret i våre hjerter. Jeg for min del vil ikke gå mindre ut av fengslet, men større. Det er mange av oss fanger fra de tyske

Ved de tyske konsentrasjonsleirene var hengning en daglig foreteelse. Dette er fra Tunnefors-leiren.

7. mai. En tysker gikk berserkergang og ble skutt. Et av de få intermezzoer like etter kapitulasjonen

fengslene som føler det slik. Kanskje nettopp mest blant dem som var hardeste oppe i det.

Det er ungdommen vi må sette vår lit til. Min store tanke er at norsk ungdom skal gå foran og lage den brorkjede som kan skape fordomsfrihet og menneskekjærlighet verden over. La oss lese opp igjen Fridthjof Nansens ord om menneskekjærlighet. Norsk ungdom holdt mål mer enn noen annen ungdom. Rakrygget sto vår ungdom gjennom prøvelsens år. Jeg vet den vil stå like rakrygget til kommende oppgaver. Ingen godfjottethet, men den må møte tidens problemer med sunn fornuft. Det er kjærlighet verden trenger. Ikke hat. Måtte det bli ungdommens innstilling.

La oss ikke snakke så meget om hevn. Rettferdigheten skal selvsagt skje fyldest. Men rettsstat, en kulturstat, tar ikke opp til offentlig drøftelse hva dens rettsvesen har fått seg overlatt å dømme i.

For en ungdom vi har! Jeg så unge gutter i fengslene i Tyskland. For et mot og for en forunderlig sinnsrol! På meg virket det helt betagende. Aldri så jeg en nordmann gråte. Det å kunne skjule sine følelser i de mest drastiske situasjoner må være den norske ungdoms privilegium. Rolig — uten et minetrek, har jeg sett dem motta sin dødsdom. Rolige, tilsynelatende uanfektet — forlot de rettssalen, da selv Gestapos agenter bleket. De var i besiddelse av mot og verdighet. Den slags overlegenhet teller!

Når jeg tenker på vår ungdom i disse krigens år, både her hjemme og i fangeleirene der nede, faller Olav Gullvágs fortreffelige lille dikt meg i sinne:

Ikke med det du gjorde,
ikkje med du vann;
berre med det du torde
vert du ein mann.

Det er sagt:

Friheten til å tenke og å uttale sine tanker står over alt annet. Den er det menneskeliges livsluft.

Redaktør Torgny Segerstedt
i «Göteborgs Handels- og Sjöfartstidning».

NORSK FRONT'S UKEAVIS

Nr. 62

Torsdag 21. juni 1945

3. årgang

Politifolkene fra Stutthof.

For ikke lenge siden kom de fleste av de norske politifolkene som har sittet i fangenskap i Tyskland tilbake og gledet over gjensynet var stor. Et ikke helt ubetydelig skår i gleden var det dog for mange da de fikk vite at de inntil videre var suspendert fra sine stillinger, for at deres nasjonale holdning under okkupasjonen nøyer skulde kunne undersøkes. At dette har skapt bitterhet og ikke minst store økonomiske vanskeligheter for mange, er naturlig og forståelig. Vi har derfor oppsøkt en av disse suspenderte politifolk og bedt om en redegjørelse for denne saken slik at en kan få den belyst fra begge sider.

Den 16. august 1943 ble den bekjente aksjonen mot politifolkene sat iverk, og ca. 400 politimenn ble sendt til Grini, for som det het, å være gidsler for den heldige gjennomførelse av politiaksjonen. Denne gikk som bekjent ut på at politiet skulde underskrive en lojalitetserklæring som bl. a. inneholdt en passus om at politiet skulde adlyde enhver ordre det fikk, med andre ord en fullstendig underkastelse under Quisling og tyskerne. Senere het det at disse 400 satt som gidsler for hele det norske politi. Den 9. desember 1943 ble så 271 mann sendt til Stutthof — 3 mil fra Elbing i vest-Preussen — for, som det senere viste seg, å bli «omskolert». Her ble de — i likhet med andre skandinaver — behandlet på «beste måte», de ble bl. a. anbragt i en mindre leir utenfor selve konsentrasjonsleiren, fikk jordbruksarbeid som var det best ansette av alt arbeid, osv. Allikevel så de alltid tilbake på Grini-tiden som noe bortimot en paradisisk tilstand.

«Omskoleringen» foregikk den første tiden ved streng eksersis og påhøring av tyske nyheter og propaganda som ble sendt ut gjennom høyttalere. Senere på våren ble de fleste satt inn i våronna. Forpleiningen ble da noe bedre. 17. mai 1944 kom en SS-mann, Sverre Lie fra Hamar, og ble introdusert som fangenes «Betreuer». Han tok fatt på avhøring av hver enkelt av politifolkene, og fortsatte med dette hele sommeren igjennom. Det var øyensynlig hans oppgave å sondere stemningen og etter evne å få karene til å innta en «fornuftig holdning». Derfor holdt han hver fredag foredrag som skulde bidra til «omvendelsen». Imidlertid ble tyskerne utålmodige, og da den 16. august 1944 en ny norsk SS-mann skulde overta arbeidet med å bearbeide fangene, ble han like godt sendt tilbake til Norge sammen med Sverre Lie. Fra nå av overtok tyskerne selv hele arbeidet med «omskoleringen». Politifolkene ble nå ustanselig utsatt for et voldsomt psykisk press, med stadige trusler om skyting, gasskamre, «Nacht und Nebel» osv. Allikevel var det ikke en eneste som sviktet. Det avgjørende bevis for disse politifolkens rettlinjede nasjonale holdning fikk man da de den 17. november ble forelagt spørsmål om hvordan de stilte seg til de forhandlinger den norske London-regjering hadde innledet med Stalin. Det svar de ga blev gjengitt og kommentert på følgende måte av leirkommandanten i en skrivelse som ble oppslått den 20. november: «Die norweger des hiesigen Sonderlagers erachten es als ihre Pflicht ihren Eid, gegenüber dem Könighauses, ihren trotz der letzten politischen Macheschaften, aufrecht zu erhalten. — Die Häftlinge haben sich damit eindeutig zu den Gegnern Europas bekannt. —

Sie dürfen auch nun nicht mehr damit rechnen, las etwas anderes behandelt werden zu müssen.» Etter at politifolkene på denne utvetydige måte hadde gitt sin mening tilkjenne, ble de, som alle hadde ventet, overført til hovedleiren, hvor de ble satt til alt det verste arbeidet, og hvor det ble fullstendig slutt på den privilegerte stillingen de inntil da hadde hatt. I januar i år kom det beskjed fra Jonas Lie at de alle var blitt avskjediget. Dermed var det ikke lenger den ringeste tvil om at alle forsøk på «omskolering» var blitt oppgitt.

Vi skal ikke her komme nærmere inn på alle de lidelser og anstrengelser som politifolkene siden måtte gjennomgå inntil de ble befridd av engelskmennene i Neustadt. Dette vil for det meste være kjent fra dagspressen. Men det vi vil framheve er at det må være bittert for de politifolk som kommer hjem fra dette helvete å få vite at de er suspendert inntil deres nasjonale holdning er blitt nærmere undersøkt. Det er nemlig en ting man ikke må glemme, og det er at de politifolk som ble arrestert den 16. august 1943 stod på nazistenes svarteliste p. g. a. anti-
(Forts. s. 3.)

Fransk karikatur på det preussiske militær 1870. Denne gang ble det heldigvis ikke anledning til noen seiershanemarsj.

NORSK FRONT

Tidligere illegal avis, utgått fra hjemmestyrkene, ved hjemmestyrkene, for hjemmestyrkene.

Postadr.: Boks Mj. 2231, Oslo.

Midlertidig kontor: Prinsensgt. 6, V.

Telefon 23 305.

Hverdagen igjen.

Omtrent en hel måned har vi nå festet, — det er lenger enn vi i alminnelighet bevilger oss av ferie og fest, og nå begynner hverdagen igjen med striskjorta og havrelefsa, som de gamle sa. Kongen pekte på det som nå er situasjonens kjerne i sin tale ved mottagelsen den 7. juni: Vi har et meget stort og vanskelig arbeid foran oss ved å skulle gjennomføre det som vi ønsker å skape her i landet, nemlig et fritt og godt samfund for alle nordmenn. Og han fant det nødvendig å si dette ennå en gang i sin svartale etter ordførerens tale: Jeg vil gjenta at vi har store og vanskelige oppgaver foran oss, og la oss love hverandre at vi ved felles løft kan bygge landet vårt opp igjen til gagn for hele samfundet. —

Dette vil sikkert svare til et folkekrav, for arbeide må til, arbeide for alle, arbeide med alle krefter og med det friske initiativ som gjør at vårt lille folk har kommet så langt på så mange felter.

Sabotasjen, anvendelsen av mange håndgrep, arbeidet med tjære og lim på fingrene som måtte og skulde brukes under okkupasjonen, de dager er nå forbi. Nå gjelder det å sette alle kluter til, nå gjelder det å arbeide for å få vårt land på fote igjen. Fem års slavetilværelse er over, nå kan vi arbeide sammen for oppnåelsen av det program som kongen oppstilte: et fritt og godt samfund for alle nordmenn.

Forholdene i Norge nå tåler godt å sammenlignes med situasjonen i andre befrierte land — selv om en her har kunnet notere en viss friksjon og litt utålmodighet. Men en kan heller ikke vente at overgangen fra den lovløse tyske tiden til lovlige og rettfærdige norske forhold kunde foregå helt uten den minste antydning av irritamenta. Takket være hjemmestyrkene foregikk ommøbleringen raskt og knirkefritt. Det ble ikke noen «lange knivers netter». Arrestasjoner og internering skjedde under lovlige former. Ved et utmerket samarbeid med de allierte myndigheter er en lang rekke tyske krigsforbrytere kommet under lås og lukke.

Mobilisering av visse årsklasser står etter forlydende på trappene. Den dagen synes ikke å være fjern da den norske regjering på det norske folks vegne kan si til de allierte: «Nå behøver dere ikke lenger ha besvær med oss, nå behøver vi ikke lenger være en byrde for de allierte troppene. Nå er stillingen tvert imot den at vi ikke bare kan ivareta våre egne oppgaver, men vi kan også tilby at norske tropper hjelper de allierte i deres oppgaver.»

Takk Danmark!

Den spontane og overstrømmende hyldest som ble Danmark til del på grunnlovsdagen den 5. juni var det beste bevis på hvilken plass Danmark nå inntar i vår bevissthet. Det var ikke bare den rent materielle hjelp vi takket for; i minst like høy grad var det en takk for den moralske hjelp Danmark ydet oss ved det broderlige sinneleg som gavesendingene ga uttrykk for og den inspirasjon vi hentet fra beretningene om de danske sabotørers stordåder. Det var ikke minst disse siste som til slutt fremkalte det totale omslag i vår innstilling til og holdning overfor danskene. De siste års begivenheter i Danmark har for alltid satt en stopper for skyryt om at vi nordmenn er så meget bedre enn de «veike» danskene.

Noe av det vi undret oss mest over under krigen var at danskene, som selv levde i et tyskokkupert land, kunde avse så meget mat til oss her hjemme og til fangene i Tyskland. At Sverige kunde hjelpe, det forsto folk. Men at Danmark kunde, det var nesten utrolig. Årsaken til dette kan nok til dels søkes i den mindre politikk tyskerne forsøkte seg med overfor Danmark, dels kanskje også i at landet var så rikt at det ikke så fort ble ribbet, slik som vi ble. Men det som til alle tider skal tjene til danskenes uvilnelige heder er at de ikke et øyeblikk forsøkte å lukke øynene for den store forskjell det var i Norges og Danmarks stilling; uten å nøse gikk de med stor energi og dyktighet i gang med å hjelpe sitt broderfolk. Disse hjelpeaksjoner ble utført i så stor utstrekning tyskerne tilot — og vel så det.

Vi har hatt anledning til å snakke med en ung nordmann som har deltatt meget i Den Norske Damekomité's arbeid i Danmark de siste årene. Og det han kan fortelle om lovlige og ikke minst ulovlige virksomhet er i sannhet imponerende. Ved en senere leilighet skal vi muligens lette litt på det sløret som hviler over disse stordåder som ble utført i det stille.

Vi kan ikke unngå å nevne fru admiralinne Hammersichs navn når vi skal takke for hjelpen fra Danmark. Hun har vært en ildsjel, og har hele tiden utrettelig organisert hjelpearbeidet i Danmark. Selv ikke da det tunge budskap kom, at krigsbegivenhetene hadde revet hennes mann bort tenkte hun på seg selv, men bare på fortsatt å hjelpe andre.

Vi hylder og takker danskene for den holdning de har vist og for de håndgripelige utslag de har latt sin samfølelse med Norge få. Mange og sterke bånd er blitt knyttet mellom våre land i disse tunge årene; måtte de bare holde og bli enda sterkere og tallrikere. Dette er praktisk skandinavisme. Nå står det til oss å vise at vi har vært verdige til all denne hjelp og samfølelse. La oss ikke glemme det!

Allierte tropper paraderer i Oslo.

Politifolkene fra Stutthof.

(Forts. fra s. 1.)

nazistisk holdning. Det er nok så at enkelte under det sterke press de første okkupasjonsårene hadde meldt seg inn i eller søkt om medlemskap i NS. Dengang het det jo at hvis ikke politiet meldte seg inn i NS, vilde Hird og tyskere overta, og Norge vilde bli et protektorat. At politifolk som senere meldte seg ut kom på nazisetnes svarteliste, er jo forståelig. Men at de samme i dag skal stå på Hjemmefrontens svarteliste, er vanskeligere å forstå, all den stund de har vist en slik enestående holdning senere. Etter hva vi erfarer er prisen for tilgivelse av medlemskap i NS av Justisdepartementet og Hjemmefronten fastsatt til at vedkommende etter utmeldelsen har deltatt aktivt i illegalt arbeid; dog vil en slik full tilgivelse kun bli gitt i unntagsstilfeller. Denne betingelse har imidlertid ikke alle de tidligere NS-medlemmene innen politiet vært klar over eller blitt gjort tilstrekkelig oppmerksom på, slik at mange har nøyet seg med utmeldelsen. Dette rent bortsett fra de vanskeligheter og den mistro som møter et tidligere NS-medlem som vil begynne illegalt arbeid. Situasjonen er derfor i dag den, at de fleste av de politifolkene som var i Stutthof, og som har vært medlemmer av NS, vil bli fradømt retten til i framtiden å inneha offentlige stillinger.

For en utenforstående synes det som om dette vil bli en urettferdig og hård dom. Man må jo huske på at de aller fleste av politifolkene som gikk inn i NS ikke gjorde dette fordi de var nazi-

Norske politifolk kommer fra konsentrasjonsleiren i Tyskland via Sverige.

ster, men utelukkende fordi de stod under sterkt press og fordi de mente at de på denne måte kunde gagne landet best. At så mange senere meldte seg ut, og ikke minst at de i det tyske fangenskap viste en slik rakrygget norsk holdning, skulde alt sammen tale til de suspendertes fordel. Derfor bør ikke deres medlemskap i NS betraktes på samme foraktende og uforsonlige måte som andre folks. Dette er ikke «unnsalpenhet», men ganske enkelt rettfærdighet.

GRUNDLICHKEIT

Vil man forsøke å sette seg inn i årsakene til en verdenskrig må man ikke stanse ved militarismen, men gå dypere inn i de bevegende krefter for hvilke militarismen bare er et middel. Rikttignok er som oftest det bevegende motiv i militarismen «begjær etter makt». Eller å trygge den makt som den var en vesentlig faktor ved oppnåelsen av. Dette gjelder selv sagt ikke de små staters militærvesen, hvis eksistensgrunnlag vesentlig bare har indrepolitisk eller nasjonal forsvarsmessig betydning. Det er stormaktene som skaper verdenskonflikter. Det er ikke makt for makts skyld alene som er drivkraften. Det er økonomisk makt, rikdom og materiell vinning. Økonomiske faktorer spiller hovedrollen i den imperialistiske politikk som har fremkalt den nyere tids storpolitiske konflikter. Og skjont disse økonomiske drivkrefter ikke overalt har alliert seg med militarismen på samme måte og i den grad som i Tyskland, så har de gitt alle stormakters politikk noenlunde den samme imperialistiske karakter. Det er økonomisk makt det gjelder og har gjeldt.

Begjær etter økonomisk makt var også årsaken til Tysklands bestrebelser og til krigens begynnelse. Hvorvidt et ordnet Tyskland var berettiget i sitt krav om større pusterom er nå av sideordnet betydning. Det gjaldt nemlig ikke å oppnå et mer eller mindre berettiget krav om «større pusterom». Etter de første krigs-års medgang viste «herrefolket» sin sanne karakter. Det var ikke et «større pusterom» de var ute etter. Det var «hele pusterommet» de gjorde krav på. De nazistiske frasene som kanskje en gang led så skjønne i enkeltes ører, og som kanskje også rev enkelte med seg på et slags idealistisk grunnlag, ble temmelig hule. Aldri har vel jordens folkeslag stått så samlet i sin reaksjon mot en enkelt makt og mot en ideologisk bekjennelse, hvis man da kan bære nazismen med en slik betegnelse. Politiske motsetninger eksisterte ikke. Heller ikke religiøse eller rasemessige motsetninger. Men nå er striden endt. Nazismen er knekket. Falskheten ved det hele nazistiske apparat blir avslørt og blotter seg nå i all sin uhumskhet.

Kommende konferanser vil avgjøre hvilken plass Tyskland skal komme til å spille i verdenshusholdningen. Verden trenger den tyske grundighet når den benyttes i framskrittets tjeneste. Hvor infisert det tyske folk er blitt av de nazistiske fraser vil tiden vise. Det tyske folks vilje til å gå inn for en felles oppgave sammen med verdens øvrige nasjoner med å bygge opp og trygge levelige vilkår for alle menneskeslag vil være bestemmende også for deres rolle i gjenoppbyggingen. «Herrefolkmentalitet» og rasefordommer bringer menneskeheten ingen goder. Heller ikke et system som tillater militarismen å innta høysetet. Menneskeheten har aldri vunnet noe ved sverd. Menneskeheten som sådan har vunnet lite som følge av stormaktens imperialistiske politikk. Imperialismen og militarismen har gått hånd i hånd. Man skal være temmelig blåøyet hvis man tror at dette brorskapet er sprunget ut fra ønsket om å gjøre verden til en bedre verden for menneskene å bo i. Storebror ruver i bakgrunnen — stor kapitalen.

Det produseres og produseres — uten kontroll. De hjemlige og de ute erhvervete markeder makter ikke å absorbere produksjonen. Ved den overproduksjon som hadde funnet sted før de to siste verdenskriger, og også ved opphopningen av kapital som krever den størst mulige forrentning, oppstår det et indre trykk som driver de store stater til å underlegge seg økonomisk innbringende markeder. Her finnes avsetning for overproduksjonen og nye felt til plassering av den opphopete kapital. Således er staten og politikken og militarismen blitt et middel i den kapitalistisk-økonomiske prosess. Idealisme er neppe drivkraften. Men den er god å ha som et skalkeskjul. Kllisjéuttrykk som «beskyttelse av sine minoriteter» og «yde de små nasjoner bistand og hjelp» er oss ikke helt ubekjente. Vel aldri har den slags chauvinisme og fraseologisk innpåsitenhet utfoldet seg som i det nazistiske Tyskland. Med utpreget tysk grundighet gikk tilsynelatende hele nasjonen inn for blendverket.

Internasjonal politikk forut for verdenskrigen 1914 — 18 kan framvise tallrike eksempler på denne impe-

nærmest henvendt til konstablene: «Røde Kors har blandet seg inn i sakene og er kommet i veien. Dette er ikke med min vilje. Det som har hendt i dag vil bli døden for oss. Men nettopp derfor må vi fra nå av med hele vår sjel gå inn for vår fører. Se på disse svina! Skyt dem ned hele møkka! Skyt dem på mitt ansvar!» Han ravet så ut av lysskjæret.

Det bar av gårde i lastebilene. Hüttner viste sitt elskelige vesen like til det siste. Under hele kjøreturen fra Berg gjennom Oslo til Ski nektet han ethvert avtrede på naturens vegne. På Ski kom seks av de utenlandske jødene fra Grini og sluttet seg til flokken. Det bar videre i tog til Sverige. Det var prins Bernadotte som gjennom Røde Kors hadde utvirket frigjørelsen. I Sverige var mottagelsen helt overgått. Alle kappes om å gjøre det best tenkelige. De fikk nye klær og alle slags tilsyn. Det var en brå forandring. Det var ikke til å tro. Ennå var krigen ikke slutt. Men de var i et nøytralt land og under kjærlig pleie. Det var som en drøm de var redd for å våkne av. De kan ikke finne lovord sterke nok for svenskens behandling.

I en norsk samlingsleir støtte de på to av sine tidligere fangevoktere fra Berg. De hadde rømt og stukket over grensen. Det var to av de bedre fangevokterne. Og det var nå svært heldig for dem. Men internert er de og de vil med tiden bli utlevert, hvis så ikke allerede er skjedd.

Også om den norske hjemmefront hadde Oskar Wulff mange lovord. En av gisselfangene som i sin tid ble ført fra Grini til Berg, en Tønsberg-tannlæge som etter å ha sluppet ut ble ansatt til ukentlig å føre tilsyn med fangenens tenner, utførte et strålende arbeid. Gjennom ham ble brev og forsendelser formidlet og be-

Hjemmestyrker har overtatt Storgt. 33 hvor den tyske Oslo-kommandant hadde sitt kvarter.

fordret. Hjemmefrontmenn sto som bindeledd. De siste nyheter ankom regelmessig. Brev til og fra slekt og venner var ingen sjeldenhet.

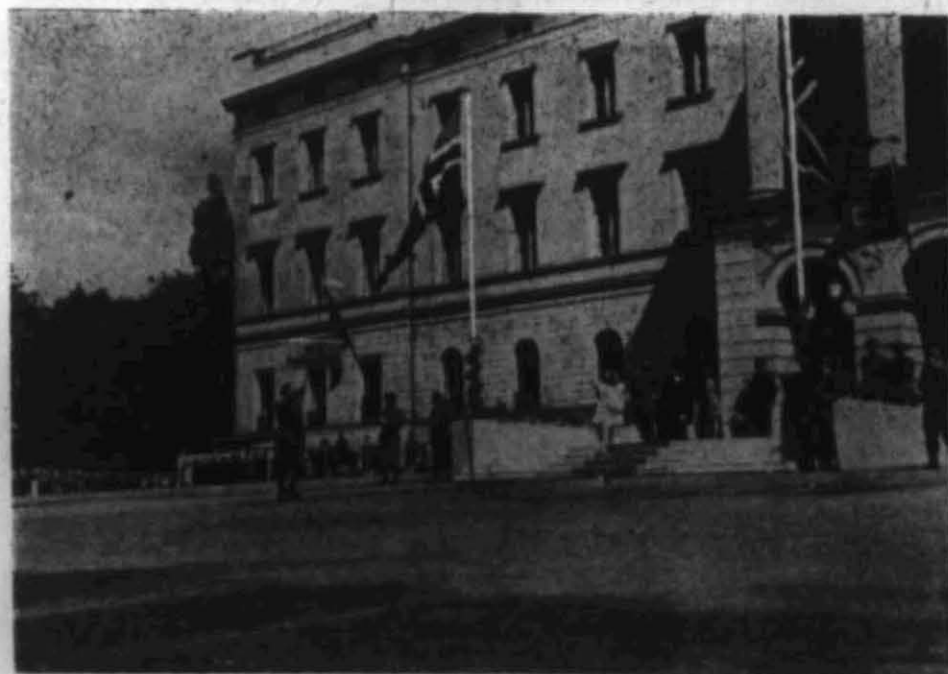
Menneskene har en utrolig tilpassingssevne og har også evnen til å glemme det ubehagelige. Når nå Oskar Wulff ser tilbake på sitt opphold på Berg, har de mørke, triste og uhyggelige tildragelser likesom trått i bakgrunnen. Noen direkte lyse minner er det kanskje ikke. Men samholdet, vannskapet og lojaliteten fangene imellom, det er det som sikkert lengst vil stå tilbake i erindringen.

Norge 1940—1945 og Belgia 1914—1918.

Av dagspressen har en sett at det har vært delte meninger om hvorvidt det gamle stortinget skulde innkalles eller ikke. Innen hjemmefronthold ble det ifjor fremholdt at vi i tiden etter befrielsen — til nye valg var holdt, burde få et forretningsministerium sammensatt av fagfolk innen hjemmefronten — av folk som ikke hadde vært særlig sterkt engasjert i parti-politikken. Andre problemer meldte seg imidlertid og først nå er saken atter tatt opp.

Slik som forholdene utviklet seg i Norge, er det mange likhetspunkter med Belgia etter forrige verdenskrig. Belgia hadde i 1914 en klerikal (konservativ) partiregjering, dannet i 1911 med Broqueville som sjef. Valg ble holdt i 1912, og det klerikale parti fikk flertall i kamret som hadde 4 års funksjonstid. Partiet

9. juni: Hjemmestyrkene paraderer.

hadde også flertall i senatet (medlemmene hadde 8 års funksjonstid, men med halvparten på valg hvert fjerde år). Valg fant her sted i 1913. Ordinært skulde altså nye valg til kamret finne sted i 1916 og til halve senatet i 1917.

Ved krigsutbruddet i august 1914 ble som et tegn på at all partistrid var opphørt, to liberale og 1 sosialist opptatt i regjeringen. Etter hvert som tyskerne rykket fram måtte regjeringen forlegge sin residens til Antwerpen, til Ostende og til slutt utenfor Belgias grenser, til Le Havre. Her fortsatte den sin virksomhet til 1918, stort sett uforandret. Enkelte gikk og kom riktignok, det viktigste var at sjefen, Broqueville, i juni 1918 ble avløst av flamlenderen Cooreman. Dette innebar dog ikke noen endring i regjeringens partisammensetning. Det ble i samtiden oppfattet som en akt av courtoisie mot flamlenderne for å motvirke den intense og ikke helt resultatløse beiling til den flamske bevegelse som de tyske okkupasjonsmyndigheter utfoldet.

21.—27. juli 1918 holdt det belgiske parlament, dvs. de medlemmer som befant seg utenfor tyskernes rekkevidde, en syv dages sesjon i Le Havre. Her ble forskjellige spørsmål drøftet, bl. a. gjenoppbyggingen, hærordningen og det flamske spørsmål. Kollaborasjonistene ble skarpt fordømt og en parlamentarisk komité ble nedsatt for å gå disse i sømmene.

Utover høsten begynte den tyske retrett og i oktober underhandlinger om våpenstillstand. 18. oktober kunngjorde tyskerne amnesti for alle politiske fanger i Belgia. Den 21. begynte løslatelsen. Men først etter våpenstillstanden, 14. november, overga de tyske myndigheter Brussel til belgierne. 21. november flyttet regjeringen fra Le Havre til Brussel.

22. november holdt kong Albert sitt inntog i Brussel, og samme dag ble det dannet en ny regjering med Delacroix som sjef. Både Broqueville og Cooreman var med i regjeringen som var en virkelig koallitionsregjering. Alle de tre store partiene var representert noenlunde etter sin representasjon i kamret: 6 klerikale,

17. mai i Oslo: Meget regn, men høy stemning.

3 liberale, 4 sosialister og 3 uten parti, nærmest som representanter for hjemmefronten, bl. a. den berømte borgermester i Brüssel, Max.

Samme dags ettermiddag tråtte parlamentet sammen. Både kongens trontale og regjeringens programerklæring fremhevet nødvendigheten av en løsning av det flamske spørsmål på grunnlag av full språklig likestilling, innførelse av alminnelig stemmerett med senket stemmerettsalder. Og det ble foreslått at nye valg skulde holdes så snart som mulig, det nevntes mai 1919. Endelig ble samme dag medlemmene av det «flanderske råd», det flamske representasjonsorgan på vel 70 medlemmer som tyskerne hadde fått i stand, fengslet.

28. november foregikk kamrets virkelige åpning, presidentvalg o. l. 21. desember ble de flamske aktiv-

ister som innehadde nøkkelstillinger avskjediget, og de som hadde ordener eller andre æresbevisninger ble fratatt disse. (7. september 1919 falt den første dødsdom over en flamsk aktivist, — senere benådet.)

23. desember framla regjeringen proposisjon om stemmerettsutvidelsen. Loven ble så behandlet av parlamentet våren 1919 og vedtatt i kamret 10. april, i senatet 6. mai. Valgene kunde derfor først finne sted adskillig senere, og det gamle parlamentet ble sittende til utpå høsten. Det fikk bl. a. behandlingen av spørsmålet om Versaillestraktatens ratifikasjon (vedtatt av kamret 8. august, i senatet 26. august). Kamret ble først oppløst 16. oktober.

Valgene fant sted 16. november — altså et år etter befrielsen — og ga som ventet etter stemmerettsutvidelsen til resultat en sterk forskyvning til venstre. De klerikale tapte sitt flertall men var fremdeles største gruppe — med sosialistene tett innpå. Dagen etter valget innga Delacroix regjeringens demisjon. Etter lange forhandlinger dannet han 30. november en ny koallitionsregjering, i det vesentlige lik den forrige. Sosialistene hadde på en kongress i april 1919 besluttet inntil videre å opprettholde den parlamentariske borgfred og å delta i koallitionsregjeringen. Borgfreden kom til å være helt til høsten 1921 da sosialistene nektet å være med i Theunis' ministerium.

Det nyvalgte kammer i 1919 tråtte sammen 9. desember. Det hadde bl. a. til oppgave å approbere og gi gyldighet til alle beslutninger som var fattet av kamret 1918—1919 da dette jo ikke hadde grunnlovsmessig gyldighet etter som dets funksjonstid var utløpet. Ellers var landets gjenreisning det hovedspørsmål som især opptok sinnene. Tyskerne hadde visstnok innlagt seg fortjeneste av sin administrasjon i 1914—1918, men styret var hårdhendt og synes ikke fram å ha tilsiktet en ødeleggelse av den belgiske industri. Etter krigen var 800 000 belgiske arbeidere arbeidsløse. Tyskernes svære rekvisisjoner virket forarmende og innkvarteringen og stagnasjonen i næringslivet voldte formelig hungersnød.

VELKOMMEN HJEM

Den 7de juni 1945 vil bli stående som en merkedag i Norges nyere historie som den dag da Kongen, etter nøyaktig fem års utlendighet, vendte hjem igjen til Norge. Og ved denne leilighet vil også vi gjerne føye vår røst til de mange andre i det store kor og ønske ham et hjertelig: Velkommen hjem.

Når vi nå tenker tilbake på de svunne fem år er det mange tanker som trenger seg inn på oss. Kongen fikk tidlig føle den tyske kulturs hårdhendte anskuel-sesundervisning. Allerede den 9de april 1940 om morgenen måtte han med regjeringen reise fra sin hovedstad og opplevde under et tvungen opphold ved Lillestrøm tyskernes bombing av Kjeller flyplass, og etter den dag skulde de svarte gribber ikke så sjeldent krysse hans veg, og særlig i Elverum og Nybergsund gikk det på livet løs.

Da Dovreplatået var besatt av tyske fallskjermtrupper, vilde noen at Kongen skulde dra fra Vågå over fjellet til Romsdalen. Kongen sa nei. «Jeg vil ikke risikere å bli tatt tilfange av tyskerne og kanskje bli tvunget til å gjøre ting som folket og historien aldri vil tilgi meg. Heller vil jeg prøve å forsere Dovre, selv om jeg blir skutt under forsøket.» Det ble sagt enkelt og beskjedent, men husk at det den gang var dødsens alvår, at det virkelig gjaldt livet.

Vi husker alle hans mandige og rettlinjede politikk i denne tid. Den tyske minister hadde forlangt at Kongen skulde ta Quisling til statsminister. Men Kongen sa nei. Det vilde ha vært i strid både med hans egne tradisjoner som konstitusjonell konge og med folkestyrets prinsipper å akseptere Quisling, som ingen tilslutning hadde i folket. Og på det rene folkestyres

grunn har han fortsatt sin ferd, rakt og ubøyelig. Derfor kunde også konge og regjering være sterkere enn noensinne, selv om den overmektige fiende oversvømmet landet, og selv om dagene ble tyngre. Det var en mørk dag i flere henseender den gang Konge og regjering skulde treffe valget om de skulde gi opp eller fortsette den tilsynelatende så håpløse og ulike kamp. Valget var ikke lett, men de valgte rett: Kam-

7. juni: Kongen og kronprinsesse Märtha på veg til slottet.

Salt og pepper.

Diktene til høyre ble trykt i en illegal publikasjon vi sendte ut for godt og vel ett år siden, trykt hos Johansen & Nielsen. Opplaget var lite og vi synes at disse diktene fortjener å nå en større leserkrets. Herr Holm har ellers en betydelig «krigsproduksjon» bak seg.

pen skulde fortsette, striden skulde føres videre på andre fronter, den fortsatte sammen med våre sterkere forbundsfeller.

Det er også andre ting å minnes. Vi husker den henstilling som Stortingets presidentskap etter sterkt tysk press sendte ham, en henstilling om å avstå fra sine forfatningsmessige funksjoner for seg og sitt hus. Men Kongen så klarere enn de og avsto. Og Gud skje lov for det. For så hadde vi fremdeles en merkesmann å se hen til, et samlende midtpunkt som vi kunde se hen til i de vonde og stormfulle dager, i de lange og trengselsfylte år. En ting lengtet vi alle etter — friheten og Kongens hjemkomst. Så inderlig sammenknyttet var disse begreper at vi tenkte på dem under ett. Det var likesom at alle forhåpninger, oppfyllelsen av våre hete ønsker utkrystallisertes i det ene: Når Kongen kommer hjem, så er alt vel.

Så en dag hendte det store under: Tyskerne kapitulerte, vi var atter fri. Og så kom de tilbake, den ene gruppen etter den andre, de som hadde vært fengslet og de som hadde vært fri men i landflyktighet, og til slutt kom Kongen. Var 7de juni 1940 en dyster dag for vårt folk, så kom nå oppreisningen på denne 7de juni så meget mer strålende. Og hele folket hylder ham nå som folkekongen, vår folkekjære konge, hvis kloke og målbevisste arbeid nå anerkjennes av alle, slik at endog tidligere motstandere av kongedømmet som institusjon nå sier: «Slik skal en konge være — — —» Og derfor er det et enig folk som ønsker sin konge velkommen tilbake til landet og hjemmet. Velkommen hjem!

Johansen & Nielsen, Oslo

To krigsdikt av Hans Henrik Holm.

Fridom.

Våre grendir er tronge men viddi er vid.
Frå steingamal tid
var ein fjøllbuar fri.
Tru inkje at nokon skal tvinge oss ned
um vi lenge hev dusa i fjelge og fred.
Kann hende at heile kuingi glepp.
Skal dei trælke vårt land med hæding og
skrepp
då vyrder vi korkje kjeft eller kjepp.

Våre fjordar er tronge men lengtingi vid.
Frå steingamal tid
var oss havbåra fri.
Tru inkje at nokon skal døyve vår tru
at vi enno på knausom skal sjølvråde bu.
Kann hende at heile kuingi glepp.
Skal dei trælke vårt land med hæding og
skrepp
då vyrder vi korkje kjeft eller kjepp.

Blod — Vitne.

Det hev kome ei helsing frå ein som vart
sett.
Han hev slokna og avferdi var inkje lett.
Dei både drogo og slogo han illt
men t e g j e visste han djervsam og stilt.

Han hev gjeve ei helsing frå fanghuset
heim:
«Evler å n dir å stride så er eg bland deim.»
Dei både drogo og slogo han kvast,
men t e g j e visste han herdig og fast.

Det er sagt:

Aldri har så få
gjort så meget
for så mange.

(Churchill om de norske flyveres innsats
i England 1940.)

Pris 25 øre.

NORSK FRONT'S UKEAVIS

Nr. 63

Torsdag 12. juli 1945

3. Årgang

I regjeringens følge og kjølvann.

9. april — 7. juni 1940.

I.

Bakgrunnen.

Den 23. august 1939 sluttet Sovjetsamveldet en ikke-åtakspakt med Det Tredje Rike. Hitler trodde han hadde gjort et godt kupp, og det hadde han på sett og vis. For det gav ham frie hender mot vest, og det gav ham frie hender overfor Polen — til en viss grense, som Stalin satte. Hitler hadde brutt sit ord om at hans politikk bare gikk ut på å samle det tyske folk, få tyskgermanerne inn i Det Tyske Rike. Han la først tsjekkerne og faktisk også slovakene under seg, og nå også polakkene. Spørsmålet gjaldt: hvor vil Hitler slutte, — hvem står for tur?

Stalin var klar over at Sovjetsamveldet stod for tur. Forhandlingene med vestmaktene framover våren og sommeren 1939 var ikke gått tilfredsstillende for Sovjets interesser, som Stalin mente var hele Øst-Europas. Han måtte regne med at den tyske krigsmaskin mot Sovjetsamveldet vilde bli satt i gang mens ennå forhandlingene mellom Sovjet og vestmaktene pågikk. For Sovjetstyret da å ta opp kampen mot en fiende som satt inne med en slik overveldende militærmakt som Stalin visste at Tyskland elde, vilde betydd det rene selvmord for Sovjetsamveldet og den ideologi det

var bæreren av. Det vilde også bety nederlag og undergang for andre land og ideologier som i dypeste forstand ikke er vesensforskjellig fra Sovjets, men vel gradsforskjellige. Det gjelder de land som har folkestyret, demokratiets særkjønne.

Sovjetsamveldets disposisjoner omkring Østersjøen ble litt av et problem for menigmann. Men for utenrikspolitikerne vilde det ikke være det. Det kunde synes hardt når Sovjetsamveldet «ordnet» seg med randstatene og vendte seg til Finland for å få en grenseregulering og konsesjon på et par støttepunkter. Særlig vedkom det oss hvordan Finland vilde lønrette seg. — En kunde nå fristes til å sitere et bibelord og snu på det litt: Finland, Finland: visste du bare hva som tjente til din fred, men nå er det skjult for dine øyne! Dvs. det var skjult for dets øyne. — Men saken er den at Finland vilde være «nøytral» på sin måte. Det vilde ikke gjøre noe som det visste at Tyskland innerst ikke gouterte, selv om innrømmelsene skulde skje til en stat som tilsynelatende ikke var Tysklands motstander. Og dette tiltross for at Finland ved å veie alle hensyn for og imot måtte komme til det resultat at en motstand mot Sovjetsamveldet ikke vilde kunne

(Forts. s. 3.)

Flere geledd av arresterte gestapister fra Østlandet inspiseres av den amerikanske øverstkommanderende i Norge, general Summers.

Salt og pepper.

Diktene til høyre ble trykt i en illegal publikasjon vi sendte ut for godt og vel ett år siden, trykt hos Johansen & Nielsen. Opplaget var lite og vi synes at disse diktene fortjener å nå en større leserkrets. Herr Holm har ellers en betydelig «krigsproduksjon» bak seg.

pen skulde fortsette, striden skulde føres videre på andre fronter, den fortsatte sammen med våre sterkere forbundsfeller.

Det er også andre ting å minnes. Vi husker den henstilling som Stortingets presidentskap etter sterkt tysk press sendte ham, en henstilling om å avstå fra sine forfatningsmessige funksjoner for seg og sitt hus. Men Kongen så klarere enn de og avslo. Og Gud skje lov for det. For så hadde vi fremdeles en merkesmann å se hen til, et samlende midtpunkt som vi kunde se hen til i de vonde og stormfulle dager, i de lange og trengselsfylte år. En ting lengtet vi alle etter — friheten og Kongens hjemkomst. Så inderlig sammenknyttet var disse begreper at vi tenkte på dem under ett. Det var likesom at alle forhåpninger, oppfyllelsen av våre hete ønsker utkrystallisertes i det ene: Når Kongen kommer hjem, så er alt vel.

Så en dag hendte det store under: Tyskerne kapitulerte, vi var atter fri. Og så kom de tilbake, den ene gruppen etter den andre, de som hadde vært fengslet og de som hadde vært fri men i landflyktighet, og til slutt kom Kongen. Var 7de juni 1940 en dyster dag for vårt folk, så kom nå oppreisningen på denne 7de juni så meget mer strålende. Og hele folket hylder ham nå som folkekongen, vår folkekjære konge, hvis kloke og målbevisste arbeid nå anerkjennes av alle, slik at endog tidligere motstandere av kongedømmet som institusjon nå sier: «Slik skal en konge være — — —» Og derfor er det et enig folk som ønsker sin konge velkommen tilbake til landet og hjemmet. Velkommen hjem!

Johansen & Nielsen, Oslo

To krigsdikt av Hans Henrik Holm.

Frídom.

Våre grendir er tronge men viddi er vid.
Frå steingamal tid
var ein fjellbuar fri.
Tru inkje at nokon skal tvinge oss ned
um vi lenge hev dusa i følge og fred.
Kann hende at helle kuingi glepp.
Skal dei trælke vårt land med hæding og
skrepp
då vyrder vi korkje kjeft eller kjepp.

Våre fjordar er tronge men lengtingi vid.
Frå steingamal tid
var oss havbåra fri.
Tru inkje at nokon skal døyve vår tru
at vi enno på knausom skal sjølvråde bu.
Kann hende at helle kuingi glepp.
Skal dei trælke vårt land med hæding og
skrepp
då vyrder vi korkje kjeft eller kjepp.

Blod — Vitne.

Det hev kome ei helsing frå ein som vart
sett.
Han hev slokna og avferdi var inkje lett.
Dei både drogo og slogo han illt
men te gje visste han djervsam og stilt.

Han hev gjeve ei helsing frå fanghuset
heim:
«Evler åndir å stride så er eg bland deim.»
Dei både drogo og slogo han kvast,
men te gje visste han herdig og fast.

Det er sagt:

Aldri har så få
gjort så meget
for så mange.

(Churchill om de norske flyveres innsats
i England 1940.)

Pris 25 øre.

NORSK FRONT'S UKEAVIS

Nr. 63

Torsdag 12. juli 1945

3. årgang

I regjeringens følge og kjølvann.

9. april — 7. juni 1940.

I. Bakgrunnen.

Den 23. august 1939 sluttet Sovjetsamveldet en ikke-åtakspakt med Det Tredje Rike. Hitler trodde han hadde gjort et godt kupp, og det hadde han på sett og vis. For det gav ham frie hender mot vest, og det gav ham frie hender overfor Polen — til en viss grense, som Stalin satte. Hitler hadde brutt sit ord om at hans politikk bare gikk ut på å samle det tyske folk, få tyskgermanerne inn i Det Tyske Rike. Han la først tsjekkerne og faktisk også slovakene under seg, og nå også polakkene. Spørsmålet gjaldt: hvor vil Hitler slutte, — hvem står for tur?

Stalin var klar over at Sovjetsamveldet stod for tur. Forhandlingene med vestmaktene framover våren og sommeren 1939 var ikke gått tilfredsstillende for Sovjets interesser, som Stalin mente var hele Øst-Europas. Han måtte regne med at den tyske krigsmaskin mot Sovjetsamveldet vilde bli satt i gang mens ennå forhandlingene mellom Sovjet og vestmaktene pågikk. For Sovjetstyret da å ta opp kampen mot en fiende som satt inne med en slik overveldende militærmakt som Stalin visste at Tyskland eide, vilde betydd det rene selvmord for Sovjetsamveldet og den ideologi det

var bæreren av. Det vilde også bety nederlag og undergang for andre land og ideologier som i dypeste forstand ikke er vesensforskjellig fra Sovjets, men vel gradforskjellige. Det gjelder de land som har folkestyret, demokratiets særkjennet.

Sovjetsamveldets disposisjoner omkring Østersjøen ble litt av et problem for menigmann. Men for utenrikspolitikeren vilde det ikke være det. Det kunde synes hardt når Sovjetsamveldet «ordnet» seg med randstatene og vendte seg til Finland for å få en grenseregulering og konsesjon på et par støttepunkter. Særlig vedkom det oss hvordan Finland vilde innrette seg. — En kunde nå fristes til å sitere et bibelord og snu på det litt: Finland, Finland: visste du bare hva som tjente til din fred, men nå er det skjult for dine øyne! Dvs. det var skjult for dets øyne. — Men saken er den at Finland vilde være «nøytral» på sin måte. Det vilde ikke gjøre noe som det visste at Tyskland innerst ikke gouterte, selv om innrømmelsene skulde skje til en stat som tilsynelatende ikke var Tysklands motstander. Og dette tiltross for at Finland ved å veie alle hensyn for og imot måtte komme til det resultat at en motstand mot Sovjetsamveldet ikke vilde kunne

(Forts. s. 3.)

Flere geledd av arresterte gestapister fra Østlandet inspiseres av den amerikanske øverstkommanderende i Norge, general Summers.

skjønte det norske folk at Hitler og Terboven hadde holdt stortingsmennene for narr. De lot seg narre tilstrekkelig til at tyskerne kunde utnytte dem på en skjebnesvanger, farlig måte mot kongen og regjeringen og hele folket.

Nå er krigen over, i allfall i det ytre. På det politiske område tegner det i første omgang til et samarbeid som nettopp skal gjøre ende på tendensen til uroen innover i folkedypet.

Da nå Pål Berg fikk i oppdrag å danne ny regjering, var det mange som gledde seg. En stund så det ut til at flertallet av stortingsmennene ikke hadde druknet den gamle Adam «i bot og anger», slik som Fontoppidan har foreskrevet for alle syndere og tuldere. Det skulde plent settes vilkår for hvem den nye statsminister skulde få ta med seg av et bestemt parti — arbeiderpartiet. Pål Berg var snar om å si takk for seg og trekke seg tilbake. Høyre, venstre og bondepartiet hadde funnet det lite ønskelig at to av statsrådene i den tiltredende regjering skulde være med i

Sødermans gjesterolle som politimester i Oslo 7.—9. mai.

Harry Søderman har avgitt en beretning om sin virksomhet som politimester i Oslo i de hektiske maldagene. I Sverige var han med på å utdanne de norske polititroppene. Da man fryktet at NS-avdelinger vilde komme til å gripe inn mot fangene, møtte han den 22. april ved grensen gestaposjefen Fehlis. Denne avsto dog kategorisk å løslate fangene. Lørdag 5. mai meddelte Fehlis at Terboven var villig til å møte Søderman i Oslo. Den 6. mai pågikk det forhandlinger her, og Søderman ble innbudt til Terboven neste dag kl. 14. En halv time før ble møtet utsatt og 15.20 ble kapitulasjonen kunngjort i radioen. Søderman anmodet da Fehlis om å få disponere en gestapobil og en tjenestemann fra Gestapo med fullmakt til å komme inn i fengslene. Hauptsturmführer Krauss ble da stillet til Sødermans disposisjon. Disse to reiste da fra det ene fengslet til det andre. Krauss sørget for at de fikk adgang og Søderman holdt en tale til fangene og meddelte dem at de var fri, men at de inntil videre alle måtte samle seg på Grini. Utenfor Møllergt. 19 samlet det seg ut på kvelden en større folkemengde. I høytaler gav da Søderman en redegjørelse for sine disposisjoner. Av en del politifunksjonærer på nr. 19 ble så

den nye. Det viser seg at da Pål Berg reagerte på dette, tilbydde representanter for gruppene seg til å forelegge spørsmålet for gruppene i Stortinget. Men så langt vilde ikke Pål Berg la det komme. Han vilde ikke høre på en ny grunnlov for hvorfor det var «lite ønskelig» å få Lie og Torp med i regjeringen. Det var vel så godt å gi stortingsmennene en påminnelse om at de har å stikke pipen i sekk og ikke stille krav på fallrepet, men la dem som skal ta styretønnen nå, få innrette seg som det høver best for situasjonen.

Pål Berg var snar til å gi opp. Men situasjonens mann lot ikke lenge vente på seg. Det var Einar Gerhardsen. Han har nok respekt for Stortinget som institusjon, men først og fremst for folkeviljen. Og når vi får et Storting som er uttrykk for folkeviljen, vil nok statsministerens respekt, også for dem som gir institusjonen innhold, komme til uttrykk. Det er derfor ikke sikkert at regjeringen Gerhardsen kommer til å bli bare et overgangsministerium. De nærmeste dagene vil gi en pekepinn om stemneleia for vår norske skute.

Søderman oppfordret til å overta politimesterens funksjoner, og dette gikk han med på.

Søderman brøt seg inn i politipresident Askvigs kontor, og da denne senere ringte opp for å spørre med hvilken myndighet Søderman hadde tatt kommandoen, ble det svart at han samarbeidet med det tyske sikkerhetspoliti og Askvig ble videre meddelt at han måtte anse seg for å være under husarrest.

Videre forteller Søderman at en folkehøp forsøkt å storme en restaurant for å få tak i sprit. Ridende politi ble da sendt ut for å splitte mengden. Derneft ble blindingen opphevet, og en avdeling ble sendt for å besette Oslo Radio. Sent på natten kom den såkalte «hemmelige politiledelse» til nr. 19, men Søderman innehadde fortsatt kommandoen.

Ut på natten kom det melding om at det var fire lastebiler med Quislingsk statspoliti på veg for å tilbakeerobre nr. 19, men intet hendte. Fehlis ringte opp og meddelte at han skulde forholde seg helt loyal og at ingen motstand vilde bli ydet fra Gestapos side. Onsdag drog så Søderman og hans medhjelper, overkonstabel Trofelt, tilbake til Sverige.

De danske hjemmestyrkene.

Av de 45 000 mann som stilte opp på befrielsesdagen er nå adskillige hjempermittert. De andre er fremdeles opptatt med oppgaver hvor politi og militær ikke strekker til. Sjefen for det allierte hovedkvarter, generalmajor Dewing, har nylig fremsatt krav om at styrkene fortsatt må være i tjeneste.

Det opplyses at de danske styrkene under rensningsaksjoner inntil 13. mai hadde arrestert over 20 000 personer. Sistnevnte datum overgikk ansvaret for disse oppgaver til justisdepartementet, og politiet har siden hatt med å utstede arrestordrer.

Den danske grunnloven bestemmer at enhver anholdt person skal stilles for domstol innen 24 timer. På grunn av dette måtte hjemmestyrkene beholde sine anholdte krigsfanger inntil påtalemyndigheten rakk å komme å jour med sakene.

Styrkenes leder, minister Frode Jacobsen, uttalte nylig at han vilde søke å få hjemmestyrkene overført til et hjemmevern. Dette forutsetter dog en ny — eller en forandring av den bestående lov vedrørende forsvaret. En kan gå ut fra at dette blir ordnet i sommer. Som i Norge har de danske hjemmestyrker hverken militære eller politiske ambisjoner. Styrkene er satt sammen fra alle befolkningslag og fra alle politiske partier. Det meldes for øvrig at man er i ferd med å organisere et forbund av «frihetskjemperne» på sivil basis.

Quisling kommer til forhör.

VARE ALLIERTE I.

Mannen som erobret Berlin.

Etter fem års tysk «befrielse» sitter vi igjen ribbet og forarmet. Men viktigere enn gods og gull er friheten, og derfor er det i dag glede i alle norske hjem over å ha vunnet den tilbake. Det har kostet hjemmefronten blod og svette. Tunge ofre og savn har vi måttet døye, og lange år i slit og forsakelse ligger foran oss for å gjenopprette det tapte.

Vi må dog huske på at selv den mest heroiske innsats hadde vært forgjeves om vi hadde hatt bare oss selv å stole på. Uten våre tre store allierte, England, Russland og U. S. A., hadde vi for lange tider vært et målbundet slavefolk. I 1940 fortsatte England den ulike kamp mot den tilsynelatende uimotståelige fiende. I 1941 kom Russland med — og nå fikk endelig nazismen sitt banesår i en langvarig årelating. Senere kom U. S. A. med og jobben ble fullbyrdet.

Vi vil i det følgende omtale de menn som har gjort den største innsats for den felles seier.

Marskalk Georgij Konstantinovitsj Sjukov vil gå i historien som en av den andre verdenskrigens største generaler. Hverken innen de alliertes eller aksemaktenes arméer kan man finne noen hærfører som kan sammenlignes med Sjukov. Lettest forstår man kanskje hans rolle om man forestiller seg en mann som samtidig fyller Eisenhowers og Montgomerys oppgaver. I de siste fire år har han vært på farten mellom Kreml og hver eneste slagmark på østfronten. Dels har han utarbeidet storstrategiske planer, dels ledet frontarméer i kamp. Sjukov har den oppfatning at en offensiv strategi må være flytende og smidig — og ikke kan utformes endelig ved et arbeidsbord i Kreml. Det er derfor at

han utsatte seg for stor personlig risiko for å kunne iakttå sine tropper i aksjon. Han vilde sammenlikne de strategiske skrivebordsplanene med den taktiske iverksettelse på slagmarken. Som stabsoffiser har han handlet klokt, fantasifullt og forutseende. Som øverstkommanderende i felten har han vært djerv, uforstyrrelig og uovervinnelig.

Barna i Moskva sies å kalle ham «Spasitel», dvs. redningsmann. I den vanskelige høsten 1941 da de tyske arméene holdt på å omgå Moskva, løste Stalin ham fra hans skrivebordsarbeide som generalstabssjef og lot ham overta forsvaret av hovedstaden. Sjukov utstedte en ordre om motstand til det ytterste. «Ikke et skritt tilbake,» led befalingen. «Stans fascistene. Hver mann må slåss som ti.»

Den russiske retretten saktet tempoet og Sjukov fikk tid til å trekke sammen sterke reserver østenfra. Han fikk lokket den tyske arméen i en felle. Den 27. november klappet fellen sammen og Sjukov satte i verk en offensiv som splittet den tyske angrepskilen og drev 50 tyske divisjoner i uorden mot vest. — I en av de få uttalelser han ga pressen opplyste Sjukov om slaget ved Moskva: «De var så vant med å vinne lett kjøpte seire — og de trodde at krig var omtrent som en manøver. De har hverken kavalleri eller skitropper, og deres stridsvogner kan ikke gå i sne.» Tyskernes motstand når det gjaldt byer og landsbyer forklarte han slik: «De liker lite å flytte ut av de varme husene og ut på de frose åkrene.»

Da sentralfronten var stabilisert ble Sjukov flyttet over til Stalingrad som ble truet av von Paulus og von

Quisling (mellom politiet og hjemmestyrkene) står her ved en av gravene på Trandum.

Margit Schwartz, en ungarsk fotograf, levde et lykkelig familieliv i Budapest

til tyskerne satte henne i konsentrasjonsleiren Belsen.

Mansteins arméer. Det historiske slaget om Stalingrad varte i 21 uker og oversteg i voldsomhet alle tidligere trefninger under krigen. Det som så ut til å bli en katastrofe for russerne forvandlet seg under Sjukovs ledelse til en seier som man vel kommer til å regne blant historiens vendepunkt.

Senere ble Sjukov kalt til Leningrad. Her organiserte han en ny offensiv som avbrøt den langvarige beleiring av byen. Noen uker senere ble han utnevnt til marskalk av Sovjetunionen. Det var første gang en armésjef i felt fikk denne utmerkelsen.

Sammen med Stalin og Vorosjilov planla Sjukov sommeroffensiven i 1943 som feide tyskerne ut fra Kursk, Orel, Bjelgorod, Charkow og Smolensk og kastet dem tilbake over Dnjepr. I begynnelsen av 1944 falt general Vatutin i det øyeblikk operasjonene i Ukraina hadde nådd sitt høydepunkt. Sjukov ble da sendt dit. Forholdene var vanskelige, det ble tidlig vårbloyte. Troppene sank til knærne i den bløte sølen. Men Sjukov gikk til angrep — tiden betydde alt. 4. mars innledet Sjukovs artilleri en voldsom kanonade, og hans stridsvogner rykket fram langs en 240 km's front. Etter to dagers bitre kamper var 12 tyske divisjoner satt ut av spillet, og fienden drevet over grensen inn på polsk område. Nå fikk Sjukov seiersordenen, som bestod av diamanter, rubiner og platina, verd sine 400 000 kroner.

Sluttoffensiven som begynte 12. januar i år, ble planlagt av Sjukov. For å erobre Berlin, så Hitlers arméer og gjøre slutt på krigen, grupperte Sjukov en styrke på 200 divisjoner (dobbel så meget som de anglosaksiske arméene i vest) langs en front på 650 km fra Øst-Preussen til Karpaterne. Det er typisk for ham at han forla angrepets tyngdepunkt langs den store landeveien Warszawa—Frankfurt—Berlin. Og det er også typisk at han selv overtok befelet på dette vanskeligste og farligste avsnitt.

Sjukovs tropper rykket fram 20—30 km pr. dag. Dette forteller meget om effektiviteten i den røde armé's smidige forsyningsjeneste som han selv var med å bygge opp. Han er en dristig, men klok taktiker, — en elev av Clausewitz o. a. militære analytikere, og han er ekspert på Hannibals felttog. Han har gjen-tatte ganger overlistet og utmanøvrert tyskernes flinkeste feltherrer. Han tok således Rsjev ved å la sine

ingeniørtropper bygge en «usynlig» bru over en elv. Den ble bygget nattetider, og kjørebanen lå 45 cm under vannflaten. På dagen så den tyske garnisonen i Rsjev hvordan stridsvogner som ved et trylleri strømmet tvers over elven som en eskadre av gamle hjuldampskip.

Sjukov var plasert ved Timosjenkos stab under den fra et russisk synspunkt ikke særlig glimrende finske vinterkrigen, og da denne var over ble han øverstkommanderende i Kievs militærdistrikt med rang av armégeneral, den høyeste graden etter marskalk. Han utarbeidet en ny organisasjonsplan for den røde armé, og i en tale på et partimøte kritiserte han åpenhertig arméens «politiske kommissærer» for deres måte å blande seg opp i rent militære spørsmål. Han holdt også fram at man i større grad måtte få utdanne unge offiserer fra de meniges rekker og sluttet med å advare mot nazismen. Dette var på et tidspunkt da den tysk-russiske pakt ennå var ved makt.

Vinteren 1940—41 ble Sjukov kalt til Moskva. Han ble generalstabssjef. Med både tiden og Hitler mot seg lyktes det Sjukov å sveise sammen den røde armé til en fast organisasjon med klare befalingsforhold.

Selv om Sjukov to ganger er blitt utnevnt til «Sovjetunionens helt» er hans kraftige drag og brede, høye panne relativt ukjente for gjennomsnittsrusseren: — Ved fronten lever han et spartansk liv. Etter frokost arbeider han tolv timer uten å spise noe. Han er streng mot seg selv og forlanger like meget av sine menn.

Sjukov holder stivt på disiplinen, men vier dog stor omtanke for sine troppers velbefinnende. Gang på gang og igjen har han sagt at det mest betydningsfulle er mannen i geleddet: den enkelte soldaten som skyter og blir skutt. I en brosjyre som han sendte til andre høye befalingsmenn rettet han oppmerksomheten på noen ord av Suverov: «Hva som enn hender meg, så er soldaten viktigere enn jeg selv . . . Jeg hverken sover eller hviler — for at min armé skal få søvn og hvile.»

Sjukov er god kommunist. Han tror ikke på Gud. Men han tror på historien, på utviklingen og på vanlig anstendighet. For dette, — og for sitt hjem, sin kone, sine barn og for Russland har han ført sine uimotståelige arméer i felten.

(Tildels etter «Life».)